

Gledališče in vzgoja za strpnost Teaching tolerance through theatre

Povzetek

Članek predstavlja poskus vključevanja gledaliških elementov v redni pouk v 3. triadi osnovne šole s ciljem izboljšanja medosebnih odnosov med učenci. Dejavnosti so potekale v okviru projekta Erasmus+ KA1 Kulturna šola - evropska šola. Izvedene so bile v 4 stopnjah: raziskava, dramsko pisanje, pedagoške delavnice in uprizoritev, evalvacija. Prikazani so potek dela in posamezni izseki gradiva, ki je v celoti dostopno na spletni strani šole. Skozi ustvarjalni proces so se pokazale številne prednosti tovrstne dejavnosti: spodbujanje ustvarjalnosti učencev in učiteljev, kritičnega mišljenja, ozaveščanje različnih vrst diskriminacije, večja motiviranost učencev za reševanje problemov, sodelovanje učno šibkejših učencev in številne možnosti za medpredmetno povezovanje. Namen članka je deliti praktične izkušnje in poudariti, da dramatika ni le literarna zvrst, temveč tudi učinkovito učno-vzgojno orodje.

Ključne besede: gledališče, medsebojni odnosi, strpnost, osnovna šola, ustvarjalnost

Abstract

The article presents a way of integrating theatre elements in the classroom in the third triad of Primary school in order to improve the deteriorated relations our establishment has been facing. The activities were part of Erasmus+ KA1 project entitled Cultural school - European school. They were divided into 4 stages: research, writing drama, pedagogical workshops and theatre play, evaluation.

The article illustrates the work process and shows some extracts of work material which is entirely accessible on our school website. During the creative process it was possible to identify several benefits of the activity, namely greater creativity of both children and teachers, critical thinking, awareness of different forms of discrimination, motivation in solving problems, participation of the weaker students and several possibilities for cross-curricular cooperation. We aim to share practical example of how to use drama as an efficient teaching and educational tool.

Key words: theatre, peer relationships, tolerance, Primary school, creativity

1. Uvod

Naša šola ima zelo dobro razvito in raznoliko kulturno-umetnostno dejavnost. To dokazuje številčnost učencev, vključenih v različne kulturne dejavnosti, dosežki na državni ravni in naziv Kulturna šola. Po drugi strani pa se na šoli v zadnjih letih srečujemo s slabimi medsebojnimi odnosi med učenci, s pogostim fizičnim in verbalnim nasiljem in nestrpno komunikacijo. To pripisujemo vse večji socialni in narodnostni razslojenosti v kraju.

Zavedamo se izziva današnjega časa, kako razširiti tradicionalno poučevanje tudi na vzpostavljanje medosebnih odnosov in na razvoj ustvarjalnosti. Menimo, da imajo lahko gledališke dejavnosti pri tem veliko vlogo.

V ta namen smo v letih 2016-2018 izpeljali projekt Erasmus+ KA1 Kulturna šola-evropska šola. Vključevanje gledaliških vsebin v pouk je bil eden glavnih ciljev projekta. Z njim smo želeli: 1. spodbuditi gledališko ustvarjalnost učencev, 2. skozi medij gledališča izraziti kritičen odnos do medčloveških odnosov, 3. ozavestiti in izboljšati slabe medsebojne odnose na šoli.

Pri oblikovanju smernic smo se oprli na dokument EU *Strategic framework for Education & Training 2020*, predvsem na točkah izboljševanje učinkovitosti in kvalitete izobraževanje ter promocija pravičnosti, socialnega vključevanja in aktivnega državljanstva; v ožjem smislu pa smo izhajali iz UNESCO dokumenta *Road map for Arts education* (2006) in *Nacionalnih smernic kulturno-umetnostne vzgoje* Ministrstva za kulturo (2009), ki poudarjata pomen umetnostne vzgoje v izobraževanju in njeno dvodimenzionalnost: 1. razvijanje umetniških sposobnosti in spoštovanja umetnosti ter 2. umetnost kot metodo poučevanja in učenja. Zanimala nas je predvsem 2. dimenzija: kako gledališke elemente vključevati kot učno metodo za doseganje boljših učnih in vzgojnih ciljev.

Pri načrtovanju dejavnosti smo izhajali iz spoznanj stroke, ki gledališko dejavnost opredeljuje kot pomembno za celostno oblikovanje osebnosti. Po Nacionalnih smernicah (2009) gledališče razvija identifikacijo in sočutenje ter tako prispeva k razvoju emocionalne inteligentnosti. Z vživljanjem je povezana tudi igra vlog, ki učencu omogoča, da se s književnimi osebami poistoveti in izrazi svoje globlje doživetje (Medved Udovič 2006). Gledališče v sodobni učni praksi vzpostavlja sproščeno in ustvarjalno vzdušje. V takšnem okolju postane medij, skozi katerega lahko mladi spregovorijo o tabu temah, izražajo čustva, urejajo medsebojne odnose in se sproščeno izražajo (Korošec 2015).

2. Implementacija

Gledališke vsebine smo v obdobju 2016-2018 vključili v šolske dejavnosti 3. triade. Potekale so v štirih stopnjah, ki jih v nadaljevanju podrobneje predstavljamo. Samo uprizoritev na tem mestu puščamo ob strani, osredotočamo pa se na postopek vključevanja vsebin v pouk.

2.1 Raziskava

Na začetku smo potrebovali jasno usmeritev, kako naj najbolje zadostimo aktualnim potrebam učencev. Zato smo izvedli šolsko raziskavo, katere 3 cilji so bili: izluščiti najbolj problematična področja medsebojnih odnosov; ugotoviti, kako jih doživljajo učenci in kako vplivajo na njihov odnos do šole; nakazati možne rešitve. Učitelji različnih strokovnih profilov smo oblikovali anketni vprašalnik. Sodelovalo je 62 učencev 8. razreda. Anketo so reševali v e-obliki. Naj izpostavimo nekaj ugotovitev¹:

- Do nasilnega vedenja pride, ker se ne znamo kulturno, strpno pogovarjati.

¹ Anketni vprašalnik in podrobna analiza ankete sta dostopna na:
<http://erasmusk1ossencur.splet.arnes.si/projektne-aktivnosti/>.

- Najpogostejša oblika besednega nasilja, ki jo opažajo učenci, je posmehovanje, žaljenje iz različnih razlogov.
- Najpogostejša tarča žaljenja so: učenci, ki imajo učne težave, učenci, ki po zunanosti izstopajo, učenci, ki prihajajo iz revnejših družin, in učenci, ki niso Slovenci.
- Kar 1/3 učencev meni, da sta nestrpnost in nasilje med mladimi nekaj normalnega.
- Skoraj polovica učencev meni, da bi k boljšim odnosom v razredu in na šoli pripomoglo več pogovorov in več organiziranih dejavnosti.

Glede na rezultate ankete smo izpostavili 3 najbolj problematična področja: *nasilje, nespoštljivost, nestrpnost*, ki so nas usmerjala pri oblikovanju nadaljnjih dejavnosti.

2.2 Dramsko pisanje

Želeli smo, da učenci poglobljeno razmišljajo o izbranih temah in svoja stališča izrazijo skozi dramska besedila. Razpisali smo šolski literarni natečaj z naslednjimi navodili in izhodišči:

- 1. situacija obravnava problem NASILJA - KOMUNIKACIJE Z ŽALJIVKAMI IN PESTMI.**
V naš razred je prišel nov učenec. Priselil se je z drugega konca Slovenije, oblačil se je drugače, govoril je neko »čudno« narečje, a v šoli je bil zelo uspešen. Povsod je sedel v prvi klopi, dvigoval roke in vsi učitelji so nam ga dajali za zgled. Sošolci smo se iz njega norčevali, ga zafrkavali. O njem so krožile različne žaljive zgodbe. Fantje so ga za šalo nekajkrat počakali po pouku in ga ustrahovali, nekdo ga je tudi udaril. Sošolec si sam ni znal pomagati. Vse dokler ...
- 2. situacija obravnava problem NESPOŠTLJIVEGA ODNOSA - DO VRSTNIKOV, DO STAREJŠIH, DO SEBE.**
Imam sošolca, ki prihaja iz zelo bogate družine. Vedno je oblečen po zadnji modi, živi v razkošni hiši in lahko dobi vse, kar mu srce poželi. Ta sošolec je do nas zelo vzvišen. Nenehno se hvali s svojim imetjem. Do učiteljev je nespoštljiv, pravi, da mu je za šolo vseeno, saj znanja ne bo nikoli potreboval. Nekoč smo videli tudi njegovega očeta, ki je prišel ponj v šolo. Zdel se nam je grob in neprijazen. Pomislili smo, da sošolčevo življenje morda le ni tako popolno in res, kmalu smo dobili dokaz za to ...
- 3. situacija obravnava problem NESTRPNOSTI - DO DRUGAČE MISLEČIH, DO PRIPADNIKOV DRUGIH NARODOV IN VER.**
V razredu je sošolec, ki ni iste vere kot jaz. Doma imajo povsem drugačne navade kot večina drugih sošolcev. Zdi se nam tuje in nenavadne. Nekoč nam je pri govornem nastopu želel povedati kaj več o sebi in svoji veri, a smo se mu smejali. On je do nas prijazen, čeprav je večino časa sam. A nekoč se je zgodilo nekaj, zaradi česar sem začel/a o njem razmišljati drugače ...

Izberi eno od situacij in ustvari besedilo za GLEDALIŠKI PRIZOR ali IGRO.

- Dramske osebe, dogajalni prostor in čas si izmisli.
- Skozi dialoge dobro predstavi dramske osebe in njihovo zgodbo.

- Zelo pomembno je, da si izmisliš zanimiv ZAPLET (nek dogodek, zaradi katerega bo zgodba postala NAPETA) in seveda tudi RAZPLET (da izvemo, kako se zgodba konča).
- Misli na igralce, ki bodo tvoj prizor ali igro odigrali, zato ne pozabi dodati scenskih opomb.
- Skozi prizor/igro naj se razodene **SPOROČILO:**
NESTRPNOST LAHKO PREMAGAMO!

Učence smo k sodelovanju nagovorili pri slovenščini od 6. do 9. razreda in 4 ure dodatnega pouka v vsakem razredu posvetili obravnavi različnih vrst diskriminacije, prav tako pa tudi dramskemu pisanju. Prejeli smo 6 dramskih besedil, ki so vsebinsko, idejno in slogovno ustrezala kriterijem natečaja².

Besedila opozarjajo na številne aktualne probleme sodobne družbe. Učenke - avtorice se do njih kritično opredeljujejo. Nekaj motivov in glavnih idej:

- Nestrpnost do ljudi z drugačnim življenjskim slogom: Drugačen način oblačenja, drugo narečje - že to je dovolj za vsakodnevno medvrstniško nasilje v različnih oblikah. Nepoznavanje človeka pogosto vodi v nesmiselne predsodke.
- Nestrpnost do drugih narodnosti in kultur: Narobe je, če starši svoje predsodke prenašajo na otroke. Tudi med ljudmi različnih kultur se lahko razvije veliko prijateljstvo.
- Verbalno nasilje: Širjenje neresnic o nekom je v sodobnem svetu družabnih omrežij še toliko lažje.
- Medvrstniško nasilje, droge: v pasti najstniške družbe se še lažje ujame mladostnik, ki je osamljen, brez podpore družine.

Učiteljice slovenščine smo po pregledu ugotovile še naslednje skupne značilnosti vseh besedil:

- dogajajo se v svetu najstnikov, ki je predstavljen avtentično, »iz prve roke«, kot ga doživljajo avtorice same;
- prisoten je konflikt med posameznikom, ki je v neki svoji lastnosti drugačen od večine, in družbo, ki ga zasmehuje, temu konfliktu pa sledi spravljiva razrešitev in moralni nauk, ki diskriminacijo obsoja;
- problem je predstavljen črno-belo: posameznik je dober, družba ni. Takšna perspektiva je glede na starost in dramsko neizkušenost avtoric razumljiva;
- prisotni so komični dialogi, sleng;
- uprizoritvene možnosti so slabše: hitro in pogosto menjanje dogajalnega prostora, predolge replike, neizdelani karakterji.

Besedilo, ki je po slogu, večplastnosti zgodbe in uprizorljivosti izstopalo (*Prijatelje si izbiramo sami*), smo izbrali kot izhodiščno gradivo za razredne ure in kot predlogo za gledališko uprizoritev.

² Tinkara Mali, Ajda Jarc, 6. r.: Društvo Amiga in prva misija; Hana Nachtigal, Mojca Zupančič, 6. r.: Nov začetek; Klara Lokar, 8. r.: Pravo prijateljstvo; Nika Pori, 8. r.: Bogata sošolka; Katarina Sekne, 8. r.: Šolski agenti pod krinko; Ema Balkovec, 9. r.: Prijatelje si izbiramo sami. Besedila so v celoti objavljena na: <http://erasmusk1ossencur.splet.arnes.si/umetnisko-ustvarjanje/>.

2.3 Pedagoške delavnice in uprizoritev

V okviru razrednih ur smo izvedli 3-urne delavnice na temo medsebojnih odnosov. Pedagoško gradivo je temeljilo na izbranem dramskem besedilu. Delavnice so bile hkrati tudi priprava na ogled uprizoritve³. Navajamo nekaj iztočnic za pogovor z učenci⁴:

- a) **Lovrov najhujši »sovražnik« je sošolec Jan. Lovru nenehno žali, do njega je tudi nasilen.**

Preberi eno Janovih izjav:

JAN (*posmehljivo*): Hej, Lovro, kje imaš očka, da bi te pripeljal v šolo? A je spet odšel pomagat tistim huliganom v Afriko? *Ostali se glasno zasmehijo*. Kaj pa mamica? Raje rešuje življenja v bolnici, kot pa da bi tebi naravnala možgane. Smiliš se mi. Al hodiš z busom ali pa te voz babica, ki je itak samo še za v grob.

Jan se v tej izjavi norčuje iz članov Lovrove družine. Kaj izvemo o njih?

Zakaj nas še posebej prizadene, kadar kdo grdo govori o naši družini? Si že kdaj doživel kaj podobnega? Kako si se takrat počutil/a, si se postavil/a zase?

Kaj pa ostali sošolci in njihova reakcija, se ti zdi primerna? Kaj pa ti, kako se odzoveš, kadar si priča žaljenju in posmehovanju? Kako se takrat počutiš?

Zakaj misliš, da je Jan takšen, kot je? Kaj bi lahko bil vzrok njegovemu ravnanju, misliš, da ima tudi on kakšne težave? Na kakšen način bi bilo ljudem, kot je Jan, mogoče pomagati, da bi postali strpnejši?

- b) **Preberi odlomek iz scenarija, pogovor med Lovrom in Janom.**

JAN: Kje imaš tistih 5 EUR, ki si mi jih dolžan?!

LOVRO: Ničesar ti nisem dolžan.

JAN: Kaj si rekel?! Ponovi, če si upaš!

LOVRO: Ničesar ti nisem dolžan.

JAN: Daj denar!!!

LOVRO: Imam samo 3 evre in 60 centov. To je vse, kar mi je babica zjutraj dala.

JAN: To ni vse. Če mi jutri ne prineseš vsega, te nalomim tako, da boš samo zase vedel!

Začutimo lahko, da je eden od fantov neprijazen in grob. Kateri? Na katerem mestu njegova grobost doseže vrh?

Pogovor odigrajte.

Zdaj pa pogovor odigrajte tako, da bo strpen in prijazen. Za to ga bo seveda treba malo spremeniti.

Katere so torej tiste značilnosti strpnega pogovarjanja, ki naredijo odnose med nami prijaznejše? Navedite vsaj 3.

³ Uprizoritev je pripravil Gledališki krožek (mentorica Monika Čufer). Z njo so nastopili na 2 prireditvah v kraju in na 2 festivalih (Srečanje otroških in mladinskih gledaliških skupin Slovenije, JSKD, in Gledališke sanje, Pionirski dom).

⁴ Gradivo je v celoti objavljeno na: <http://erasmusk1ossencur.splet.arnes.si/vzgojna-problematika/>.

- c) David je malce starejši fant, ki ga Lovro sreča na avtobusni postaji. Do Lovra je razumevajoč, Lovro mu zaupa. A David nima samo dobrih namenov.

Zagotovo tudi sam/a pogosto spoznaváš nove prijatelje. Na kaj si pozoren/pozorna pri prvem stiku, kaj v tebi zbuja zaupanje in kaj te pri ljudeh odvrne?

Predstavljaš si, da si spoznal/a novega prijatelja. Čez čas izveš, da:

- a) je tvoj novi prijatelj zelo reven
- b) tvoj novi prijatelj živi v rejniški družini
- c) je tvoj prijatelj druge narodnosti
- d) je tvoj prijatelj begunec
- e) je tvoj prijatelj narkoman

S sošolcem izberita situacijo in odigrajta kratek prizor na to temo.

2.4 Evalvacija izvedenih dejavnosti

Ob zaključku dejavnosti smo z anketo na isti populaciji učencev preverili, kako učinkovite so bile nove učne metode. Prišli smo do naslednjih ugotovitev:

- 2/3 vprašanih je bilo pri delavnicah o strpnosti najbolj všeč to, da so temeljile na dramskem besedilu in predstavi njihovih vrstnikov.
- Ta način je bil učencem všeč iz 2 razlogov: ker učenci naše šole najbolj poznajo dejanske probleme; ker gre za ustvarjalnost sošolcev, so bili bolj motivirani.
- Večina učencev se je po delavnicah in ogledu predstave začela zavedati problema in biti previdnejša pri obnašanju do drugih.
- Več kot polovica učencev meni, da nobena oblika nasilja med mladimi ni dopustna.
- Velika večina vprašanih si podobnih metod dela želi tudi v prihodnje.

3. Zaključek

Vključevanje gledaliških vsebin v redni pouk je bil poskus, kako z drugačnimi, komunikacijsko obarvanimi, na učenca osredinjenimi učnimi metodami doseči izboljšanje problema medsebojnih odnosov na šoli.

Dejavnosti so imele pozitiven učinek tako na učence kot učitelje.

Učenci:

- skozi medij dramatike so dobili priložnost spregovoriti o tabu temah, biti ustvarjalni;
- spoznavali so področja diskriminacije v sodobni družbi;
- pri gledaliških dejavnostih so lahko sodelovali vsi, ne le tisti, ki izkazujejo poseben talent; tako so nezavedno krepili pozitivno dojemanje umetnosti in kulture;
- ob dejavnostih v razredu so razvijali komunikacijske veščine, skozi igre vlog tudi sočutje;
- ustvarjali so sproščeno vzdušje v razredu, kar je prav tako doprineslo k boljšim medsebojnim odnosom.

Učitelji:

- začeli so se zavedati nujnosti uvajanja inovativnejših učno-vzgojnih metod, konkretno ob uporabi gledališča; drugače so začeli pristopati k reševanju konfliktov s pomočjo drame;
- na podlagi praktične izkušnje so okrepili zavedanje, da lahko učenci sami ustvarijo učne situacije, ki jih lahko učitelj razvije v pedagoško. gradivo; osebno in prek e-ankete med učenci so spoznali, da so takšne metode bolj spodbudne za učence, bolj učinkovite;

- spoznali so, da dramski tekst ni le umetnostna zvrst, ampak lahko postane učinkovito sredstvo za vzgojo in poučevanje.

Vseh pozitivnih učinkov na osnovi dosedanjih aktivnostih ni mogoče izmeriti, saj bo potrebna kontinuiteta. Sklenili smo, da bomo gledališke vsebine za izboljšanje strpnosti dodali v program dela že v 1. triadi; le tako lahko zagotovimo učinkovitost, trajnost in razvoj.

4. Seznam literature

KOROŠEC, Helena (2015): „Novo razumevanje vloge gledališča v vzgoji in izobraževanju.” Čustva bogatijo. Ljubljana: Društvo ustvarjalcev Taka Tuka.

Kulturno-umetnostna vzgoja (2011):
<https://www.zrss.si/kulturnoumetnostnavzgoja/publikacija.pdf>. (Citirano: 10.8.2018)

MEDVED UDOVIČ, Vida (2006): „Igra vlog kot otrokova poustvarjalna dejavnost bralnega odziva.” Obdobja, 25. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Road map for Arts education (2006):
http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf(Citirano: 10.8.2018)